

42. Edirneli üç şairin Nazmî ve Revânî'nin nârenc redifli gazelleriyle Şevkî'nin nârenc redifli kasidesi üzerinde bir değerlendirme

Kamile ÇETİN¹

APA: Çetin, K. (2023). Edirneli üç şairin Nazmî ve Revânî'nin nârenc redifli gazelleriyle Şevkî'nin nârenc redifli kasidesi üzerinde bir değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 681-697. DOI: 10.29000/rumelide.1279124

Öz

Dış âleme ait malzemelerin güzel sanatlarda ve bu sanatların bir kolu olan edebiyatta çoğu kere kurgulanarak ele alınması söz konusudur. Bu bağlamda, Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin eserlerine bakıldığında onların tabiata ve orada meydana gelen birçok hadiseye kayıtsız kalmadıkları görülür. Söz konusu edebiyat geleneğinde mevsimlerin geçişi, çiçekler, ağaçlar, hayvanlar, kuşlar gibi doğaya ait pek çok unsur edebî eser seviyesinde ele alınmaktadır. Tabiat ve tabiat öğeleri, beyitlerde, mısralarda veya bazen bendlerde farklı ilgililerle zikredilmektedir. Diğer taraftan, bilhassa redif oldukları durumlarda bütün şiir, onların merkezinde ve ekseninde yazılmaktadır. Bu bağlamda, Klâsik Türk edebiyatında meyvelerin redif olduğu şiirler de vardır. Söz konusu meyvelerden biri, turunçla birlikte portakal ve mandalina gibi turunçgillerden olan meyveler karşılığında kullanılan narençtir. Narenç, şairler tarafından rengi, şekli, kokusu, fidanı, yaprakları, çiçekleri bakımından türlü benzetmelere ve hayallere konu edilmiştir. Divanlardan yapılan taramalar sonucu hem Edirneli oluşları hem de aynı asırda yetişmiş olmaları itibariyle dikkati çeken üç şairin “nârenc” redifiyle birer şiir kaleme aldıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, XVI. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatı şairlerinden Edirneli Nazmî ve Revânî “nârenc” redifiyle birer gazel, Edirneli Şevkî ise Sultan II. Bâyezid'e ithafen redifi “nârenc” olan bir kaside kaleme almıştır. Makalede, söz konusu üç şiirde narencin rengiyle, şekliyle, kokusuyla, fidanı, dallarıyla, yapraklarıyla ve çiçekleriyle teşbih, teşhis, telmih, hüsn-i ta'lil vb. edebî sanatlar vasıtasıyla konu edildiği tasvirler ve tasavvurlar dikkatlere sunulacaktır. Böylelikle, narenç meyvesinin redif olduğu farklı şiirlerde aynı yüzyıl ve hatta aynı şehir şairleri tarafından hangi ilgililerle ele alındığı, hangi benzetmelere konu edildiği ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Divan, gazel, kaside, redif, nârenc

An assessment on ghazals of three poets from Edirne with citrus redif of Nazmi and Revani and Sevki's ode's citrus redif

Abstract

The materials belonging to the outer world are often fictionalized and handled in art and literature, which is a branch of art. In this context, when we look at the works of classical period Turkish poets, it is seen that they did not remain indifferent to nature and many events that took place there. Many elements of nature such as the passage of seasons, flowers, trees, animals and birds are handled at the level of literary works in this literary tradition. Nature and nature elements are mentioned with different interests in couplets and verses. On the other hand, especially when they are redif, the whole poem is written in their center and axis. In this context, there are also poems in which fruits are redif. One of the fruits in question is citrus, which, together with citrus, is used in exchange for citrus fruits

¹ Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Isparta, Türkiye) kamilecetin80@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1676-0234. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 24.01.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1279124]

such as oranges and tangerines. Citrus is the subject of various metaphors and dreams by poets in terms of its color, shape, scent, sapling and flower. As a result of the scans made from the diwans, it has been determined that three poets who draw attention both because they are from Edirne and they were raised in the same century, wrote a poem with the redif of "nârenc". In this context, 16th century Classical Turkish literature poets Nazmî and Revânî from Edirne wrote a ghazal with the redif "nârenc", and Şevkî from Edirne wrote an ode with the redif "nârenc" dedicated to Sultan Bayezid the 2nd. In this study, the depictions and imaginations will be presented to attention in which narenc is the subject of literary arts such as teshbih, teshis, telmih, husn-i talil with the color, shape, smell, sapling, branches, leaves and flowers of it. Thus, it will be revealed with what interest it is handled by the poets of the same century and even the same city, and which analogies are used in different poems in which the citrus fruit is redif.

Keywords: Diwan, ghazal, ode, redif, orange

Giriş

Klâsik Türk edebiyatı şairleri, tabiat karşısında iyi birer gözlemci durumundadırlar. Ondan devşirdikleri malzemeyi, edebî sanatların da yardımıyla, farklı çağrışım, tasavvur ve tahayyüllere konu etmişlerdir (Erdoğan, 1989, s. 156; Demirel, 2000; Yıldırım, 2004/1, s. 155-17; Çınar, 2004, s. 149-158; Gündoğdu, 2021). Tabiat unsuru ve bir sözcük olarak meyveleri de hem gerçek anlamlarında hem farklı mana ilgileri çerçevesinde değerlendirmişlerdir (Keskin, 2006, s. 599-626). Bunun yanında, şiirlerinde birtakım meyve adlarına da yer vermişlerdir (Harmancı, 2006, s. 107-127; Bayram, 2007, s. 220-227; Çöplüoğlu, 2008, s. 376-398; Çelik, 2015, s. 47-66; Kazan Nas, 2020, s. 449-462; Göre, 2021, s. 1250-1274). Şairler, başta teşbih olmak üzere, meyveleri türlü edebî sanatlarla hem beyit düzeyinde hem de redif olarak (Sefercioğlu, 2008, s. 321-344) söz konusu etmişlerdir. Bu bağlamda, meselâ XVI. asır şairlerinden Edirneli Nazmî'nin "ayva" (Üst, 2018, G. 28, s. 120), "hurmâ" (Üst, 2018, G. 426, s. 341), "sîb" (Üst, 2018, G. 740, s. 509), "turunc" (Üst, 2018, G. 1142, s. 724), "emrûd" (Üst, 2018, G. 1413, s. 868), "incîr" (Üst, 2018, G. 1672, s. 996), "enâr" (Üst, 2018, G. 2153, s. 1220-1221), "engûr" (Üst, 2018, G. 2434, s. 1349-1350), "kirâs" (Üst, 2018, G. 2736, s. 1494-1495), "lîmon" (Üst, 2018, G. 5120, s. 2732; Göre, 2021, s. 1255-1256), "şeftâlû" (Üst, 2018, G. 5333, s. 2843-2845), "harbuze" (Üst, 2018, G. 5786, s. 3075-3076), "kaysı" (Üst, 2018, G. 6780, s. 3601) redifli gazelleri vardır.

Klâsik Türk şiirinde pek çok teşbihe konu edilen meyvelerden biri narençtir (Deniz, 2006, s. 591; Saral, 2017, s. 120-122). Turunç kelimesiyle birlikte portakal, mandalina gibi narenciyeler narenç sözcüğüyle karşılanmıştır. Şairler narenci, başta sevgili ve âşık olmak üzere, gök cisimleri ve bazı objeler için teşbih unsuru olarak söz konusu etmişlerdir (Gülhan, 2008, s. 366). Narencin, şiirlerde redif olarak kullanıldığı örnekler de vardır.

Divanlardan yapılan taramalar sonucu, XVI. asır şairlerinden ve Edirneli olan Edirneli Nazmî'nin, Revânî'nin, Edirneli Şevkî'nin birer şiirlerinde redif olarak "nârenc" kelimesini seçtikleri dikkati çekmiştir. Buna göre Edirneli Nazmî'nin "nârenc" kelimesini bir gazelinde redif olarak (Üst, 2018, G. 1125, s. 714) tercih ettiği görülmüştür. Aynı yüzyıl şairlerinden Revânî'nin de (Avşar, 2017, G. 35, s. 196; Sefercioğlu, 2008, s. 330-332) "nârenc" redifli bir gazeli vardır. Sadece gazelerde değil, kasidelerde de birçok farklı unsurla birlikte (Çetin, 2014, s. 100-108) meyvelerin redif olarak kullanımını söz konusudur. Bu bağlamda, XVI. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatı şairlerinden Edirneli Şevkî'nin, Sultan II. Bâyezid'in övgüsüne dair "nârenc" redifli bir kaside kaleme aldığı tespit edilmiştir. Bu da Osmanlılar döneminde

Edirne'nin İstanbul ile birlikte, aralarında meyve ağaçlarının da ön planda olduğu bahçelerinin (Yıldız, 2014, s. 549) Klâsik Türk şiirinde bulduğu yansımanın bir örneği olmalıdır.

Bahsi geçen şairlerden Edirneli Nazmî, XV. asrın sonlarında dünyaya geldiği düşünülen, Tatavlah Mahremî ile birlikte Türkî-i Basît hareketinin XVI. yüzyıldaki en dikkate değer ismidir (Özkan, 1997, 233). Bir terim olarak Türkî-i Basît'i ilk defa kullanan şair (Köksal, 2004, s. 66), şiirlerinde tercih ettiği üslûbu ve bilhassa teşbihleri bakımından Türk estetiğine uygun şiirler kaleme almıştır (Özkan, 1994, s. 450-451). Son derece hacimli divanı (Köksal, 2002, s. 103-104), divanının tertibi (Köksal, 2002, s. 105-107), kullandığı aruz kalıpları (Köksal, 2002, s. 107-111), üslûbu (Köksal, 2002, s. 112-113), Türkî-i Basît anlayışına göre kaleme aldığı şiirleri (Köksal, 2002, s. 113-114) ile dikkati çeken Edirneli Nazmî, aynı zamanda "farklı şiir söyleme" arayışında olan bir şairdir (Köksal, 2002, s. 112).

Kaynakların bildirdiğine göre Edirneli olan ve doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Revânî, tahminen M. 1523-24 senesinde vefat etmiştir. Devrinde şiirlerindeki akıcılık, sadelik, nazik hayaller, zekâ, yeni manalar ve bunları anlatmadaki başarısı, kendine mahsus üslûbuyla dikkati çekmiş (Erünsal, 2008, s. 30-31; Erünsal, 2014; Avşar, 2017, s. 2-8) zamanının önemli şairlerindedir (Karcı, 2004, s. 2).

XV. asır sonuyla XVI. asır başlarında Edirne'de dünyaya gelmiş olan Şevkî (Durmuş ve Canım, 2018, s. 2-10; Köksal, 2013), bilhassa kaside ve gazellerindeki başarısı itibariyle övgüyle söz edilen, Necâtî Bey'in çevresinde yetişen şairlerdendir (Durmuş ve Canım, 2018, s. 2-4; Tanyıldız, 2015, s. 11-12). Söz sanatlarını kullanma hususunda da başarılı bir isim olup (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 7) şiirlerinde atasözleri, deyimler, günlük konuşma dili vb. şekilde folklorik üslûp özellikleri dikkati çekmektedir (Durmuş ve Canım, 2018, s. 8-10).

Çalışmada, Edirneli Nazmî, Revânî ve Edirneli Şevkî'nin "nârenc" redifiyle kaleme aldıkları şiirleri ayrı ayrı olmak üzere değerlendirilmiştir. Üç şaire ait üç şiirde "nârenc" ile ilgili söz konusu edilen tahayyüller ve tasavvurlar üzerinde durulmuştur.

Edirneli Nazmî'nin Nârenc Redifli Gazeli

Edirneli Nazmî, Divanı'nda yeni bir kafiye ve redif düzeni dâhilinde yazdığı gazellerini "nev'-i dîger" başlığıyla vermiştir (Köksal, 2002, s. 106). Şairin "nârenc" redifli gazeli de bu başlık altında yer almaktadır. Söz konusu şiir, beş beyit olarak ve "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilât" kalıbıyla kaleme alınmıştır (Üst, 2018, G. 1125, s. 714; Doğan Averbek, 2017, G. 1117, s. 292). Gazelin ilk beytinde narenc, rengi itibariyle nar ve ateş koru olarak tahayyül edilmiştir. Şairin nar kelimesini hem nar meyvesiyle hem de ahker (kor) sözcüğüyle bağlantılı olarak ateş manasında kullandığı düşünülmektedir:

Nâr rengindedurur çünkü mukarrer nârenc

Bir nazarda görinür pes göze ahker nârenc

(Üst, 2018, G. 1125, s. 714)

İkinci beyitte narenc, renk ve şekil ilgisi sebebiyle âşğın aşk ateşiyle yanan gönlü ve kızıl gözle münasebete getirilmiştir. "Kızıl göz" ifadesi, "aşk odu" kelimesiyle birlikte düşünüldüğünde "kızıl köz" olarak da anlamlandırılabilir. Narencin kırmızıya yakın rengi ve yuvarlak şekli, "göz", "köz" ve "gönül" teşbihlerinde etkili olmuştur:

'Aşk odında dil-i 'âşık ki kızıl göz gibidür

Gözlenüz imdi dil-i 'âşık benzer nârenc

(Üst, 2018, G. 1125, s. 714)

Şair, bir sonraki beyitte hüsn-i ta'lil, teşhis ve iştikak sanatlarına yer vermiştir. Narenc adını, giydiği nar rengine yakın turuncu kıyafetinden almış olmalıdır. *Turuncu renkli elbise giymiş narenc* ifadesinde teşhis varken “nâr, nârencî, nârenc” kelimeleriyle de iştikak ve şibh-i iştikak sanatlarına yer verilmiştir. Nazmî'nin bu kelimeleri kullanarak narencin rengine vurgu yapmak istediği sonucuna varılabilir:

Nâr rengindedurur geydiği nârencîdurur

Gâlibâ anun-içün ana didiler nârenc

(Üst, 2018, G. 1125, s. 714)

Kabâ; önu daima açık duran bir kaftan (Koçu, 1969, s. 136) çeşididir. Edirneli Nazmî'ye göre narencilerin çoğu, kendisi narın, nazik olan ve turuncu renkli kaftan giyen bir güzele öykünmektedirler:

Bir güzel kim ola nârin giye nârencî kabâ

Nâzûk olur pes ana öykünür ekser nârenc

(Üst, 2018, G. 1125, s. 714)

Osmanlılar döneminde bezmin unsurları arasında türlü meyveler de yer almaktadır (Tarım Ertuğ, 2007, s. 7). Edirneli Nazmî, gazelinin son beytinde narenci bezmin bir ögesi olarak söz konusu etmiştir. Şairin tasavvuruna göre narenc, şarap meclisini süslediği için bezmin her tarafında görülen bir meyvedir:

Nazmiyâ meclis-i mey bulur anunla zînet

Ekser oldur ki tutar meclisi yekser nârenc

(Üst, 2018, G. 1125, s. 714)

Revânî'nin Nârenc Redifli Gazeli

Revânî'nin “nârenc” redifli ve “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla yazdığı gazeli, Edirneli Nazmî'nin şiiri gibi beş beyitten oluşmaktadır. Revânî, ilk beyitte teşhis ve hüsn-i ta'lil sanatlarından yararlanarak narenci tasvir etmiştir. Sararmış benziyle narenc, sitemkâr ve şuh sevgiliye âşık olmuştur ve bu hâliyle şairi andırmaktadır. Beyit, renk ilgisinden yararlanılarak oluşturulmuştur:

Sararupdur yine benzi bana benzer nârenc

Âşıkundur meger ey şûh-ı sitemger nârenc

(Avşar, 2017, G. 35, s. 196)

Narenc, şairin tahayyülüne göre, sevgilinin gerdanının hastası olmuşa benzemektedir. Bu sebeple de bağda gövdesi tutuşup ateş gibi yanmaktadır. Revânî, narenci aşk sebebiyle hastalanıp ateşler içinde yanan bir kimse olarak teşbih ve teşhis etmiştir. Şair, hüsn-i ta'lil yoluyla, narencin sarı-turuncu rengini, onun sevgilinin gerdanının güzelliğini ve şeklini görüp hasta olmasına bağlamıştır:

Bâğ içinde tutuşup gevdesi od gibi yanar

Gabgabun hastası olmuş yine benzer nârenc

(Avşar, 2017, G. 35, s. 196)

Âşık, dert ve bela bağındadır. Gözlerinden süzülen ve üzerlerine sapsarı yanağının aksi düşen gözyaşları narenc gibi görünmektedir. Beyitte sarı yanağın rengini yansıtan gözyaşlarıyla narenc arasında şekil ve renk benzerliğine dayanan bir teşbihe yer verilmiştir:

Yaşumun dâneleri derd ü belâ bâğında

Oldı 'aks-i ruh-ı zerdümle ser-â-ser nârenc

(Avşar, 2017, G. 35, s. 196)

Klâsik Türk şiirinde düğme, bilhassa da altın gibi kıymetli madenlerden yapılan çeşidi, bir süs unsuru olarak söz konusu edilmiştir (Dikmen ve Çetin, 2012, s. s. 88-89). Sevgilinin dağ servisini andıran

boyunun üzerindeki altın düğmeleri gören biri, “dağ servisi, acaba narenc meyvesi vermiş olabilir mi?” demektedir. Şekil ve renk benzerliği sebebiyle narenc, altın düğmeye teşbih edilmiştir:

Kâmetün üzre gören düğme-i zerrînüni dir

Kim görüpdür ‘acebâ bitüre ‘ar’ar nârenc

(Avşar, 2017, G. 35, s. 196)

Narencin sohbeta ziynet veren bir meyve olması gibi, Revânî'nin gazeli de meclise güzellik katacaktır:

Nola bu şîr ile zeyn olsa Revânî meclis

Sohbeta çünki virür zînet ü zîver nârenc

(Avşar, 2017, G. 35, s. 196)

Edirneli Şevkî'nin Nârenc Redifli Kasidesi

Edirneli Şevkî Divanı'nda II. Bâyezid için kaleme alınan “nârenc” redifli, 44 beyitten oluşan bir kaside vardır (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2. s. 19-22). Şiir, “fâ'ilâtün (fe'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilün” vezniyle yazılmıştır. Şair, kasidesinin ilk 13 beytini nesib, 14. beyti girizgâh, 15-27. beyitler arasını medhiye, 28. beyti tegazzüle girizgâh, 29. ve 35. beyitleri tegazzül bölümü olarak düzenlemiştir. Şiirin 36. ve 38. beyitler arası fahriye bölümüne girizgâh, 39 ilâ 40. beyitleri arzihâldir. 41. ve 42. beyitleri fahriye, 43.-44. beyitleri de dua bölümüdür.

Edirneli Şevkî, kasidesine Musa Peygamber'in Tûr dağında Hz. Allah ile görüşmesi hadisesine telmihle başlamıştır. Tûr, Klâsik Türk şiirinde söz edilen dağlardan biridir (Eren, 2018, s. 197-210). Tûr dağında ateşin yanına gelen Hz. Musa'ya vadinin sağında yer alan ağaçtan İlâhî hitap gelmiştir. (Elmalı'lı Yazır, 2000, Kasas, 28/30). Kur'ân-ı Kerîm'de söz konusu ağacın niteliğinden de söz edilmiştir (Elmalı'lı Yazır, 2000, Mü'minûn, 23/20). Narenc, Tûr dağındaki ağaçtan yüz göstermektedir. Böylece âdetâ, Hz. Musa gibi bir tavır sergilemektedir. Tûr dağı-ateş ve ağaç ilgisinden yola çıkan Edirneli Şevkî, kırmızıya yakın turuncu renkli narenci tedai ettirmiştir:

'Arz ider Tûr-ı şecerden yine peyker nârenc

Gösterür şive-i Mûsî-i peyem-ber nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Sarı, turuncu ve yeşil renklerin ön plana çıkarıldığı beyitte, narencin yeşil bir limon ağacı veya yeşil felek olup olmadığı sorgulanmaktadır. Zira narenc, ortasında yıldız sureti görünen bir ağaçtır. Narencle limonun aynı aileden gelmesi, yemyeşil ve sık yaprakları, Edirneli Şevkî'nin narenci limon ve yeşil felekle ilişkilendirmesine sebep olmuştur. Diğer taraftan şair, narenc çiçeklerinin yıldız şeklinde olması hakikatine de göndermede bulunmuştur:

Devha-i ahdar lîmû (vü) felek sebz midür

K'itdi sahnında 'ayân sûret-i ahter nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Narencin zümrüt yeşili rengindeki dalı, bir köşk olarak tahayyül edilmiştir. Dalının üzerindeki meyveleri ise, halis altınla işlenmiş kadehlere benzetilmiştir. Renkle şekil ilgisine dayalı teşbihlere yer verilen beyitte, “zümrüt, saf altınla işlenmiş kadeh” kelimeleriyle aynı zamanda pırıltı çağrışımı da yapılmıştır. Burada sarı, yeşil ve turuncu renklerin hâkimiyeti dikkati çekmektedir:

Kasrdur şâh-ı zümürriid sanasın k'anda konar

Câm-ı zerkârî-i sâfî gibi yer yer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Dallardaki yemyeşil yaprakların arasında duran narenc meyvelerinin görüntüsü, şairde ilginç bir tasavvura yol açmıştır. Buna göre meyveler, kanatları yapraktan olan ve havada dönüp duran bir güvercini andırmaktadır. Edirneli Şevkî, şekil ve rengin esas olduğu bir benzetme dünyasına yer vermiştir:

Çıkuban rûy-ı hevâ üzre mu'allaklar urur

Berkden şeh-per açup misl-i kebûter nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Bir sonraki beyitte dallardaki narenc meyveleri, şair tarafından bambaşka bir tahayyülle ele alınmıştır. Edirneli Şevkî'ye göre dal, dirsekten bileğe kadar olan kısmını kızgın demirle dağlamak arzusundadır. Bunun için de nazla getirdiği narenci ortaya getirip ezmektedir. Burada hem dövme yapılırken kullanılan mürekkepte, is yerine meyvelerden veya kabuklarından yararlanılması (Akarsu, 2022, s. 67) hem de bir aşk ifadesi olarak sevgiliye dağlanmış meyve gönderilmesi âdetlerine (Saral, 2017, s. 121) telmih söz konusudur:

Şâh öz sâ'dine yakmaq için yer yer dâg

Getürür şiveyle ortaya ezer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Şevkî, tahtlarda aralarında zümrüdün de yer aldığı değerli taşlardan yararlanılmasına (Merçil, 2010, s. 436) atıf yapmıştır. Şairin ifadesinden anlaşıldığına göre, tahtların oturulan kısımlarında altın işlemeli döşekler kullanılmıştır. Ağaçtaki narenc, şahane (padişahlara layık) zümrüt tahtına geçip oturmak için altına altınla işlenmiş döşek sermektedir. Yeşil yapraklı dalların arasında görünen narenc, Edirneli Şevkî tarafından böyle bir hayal dünyasıyla anlatılmıştır. Beyitte yine renk ve şekle dayanan benzetmeler dünyasına yer verilmiştir:

Geçüp oturmaga şâhâne zümürüüd tahta

Döşer öz altına zer-dûhte pister nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Edirneli Şevkî, narenc meyvesinin sap kısmında bulunan yeşil yapraklarını bir teşbih, teşhis, hüsn-i ta'lil ve telmih unsuru olarak söz konusu etmiştir. Buna göre, narencin yemyeşil yapraklarının sebebi, onun Seyitler soyundan olmasıdır. Meyvenin üzerindeki yeşil yapraklar, Osmanlı döneminde Seyit ailesinden gelenlerin başlarına yeşil sarık sarmaları âdeti (Uzunçarşılı, 2004, s. 432) için bir telmih unsuru olarak söz konusu edilmişlerdir:

Berkden sebz 'alâmet ne sebebden getürür

Silk-i sâdâtdan olmadıyise ger nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Bir sonraki beyitte yine şekil ve renk ilgisine dayanan tasavvurlara yer verilmiştir. Narenc meyvelerinin turuncu renkleriyle yemyeşil dallardaki görüntüsü, farklı bir ilgiyle ele alınmıştır. Buna göre, narenc, bir çocuk olarak düşünülen dala büyü yapmıştır. Yapılan sihrin bir vasıtası olarak da safran renkli bir kâğıt üzerinde hazırlanan muska, ağaca asılmıştır. Beyitte, eskiden muskaların yapımında hoş koku vermesi için, misk ve gülsuyunun yanında, safranın da kullanılmasına (Ceylan, 2005, s. 161) telmih yapılmıştır:

Za'ferânî varaka ne yazup asdı ağaca

Şâh-ı tfln özine k'itdi musahhar nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Devam eden beyitte narencin sarı rengi hüsn-i ta'lille açıklanmıştır. Buna göre narenc, âdeta altın madeni olan, fakat buna rağmen zarar eden bir kimsedir. Maddî manadaki kaybı sebebiyle çaresiz kalmış, yüzü sapsarı olmuştur:

Gûyiyâ ma'den-i zer 'âlemidür itdi ziyân

Sararup yüzi olupdur özi muztar nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Nilüfer, Klâsik Türk şiirinde farklı renkleriyle söz konusu edilen çiçeklerden biridir (Avşar ve Cengiz, 2017, s. 61-72). Beyitte sarı renkte çiçekler açan bir nilüferden (Özçalık, 2017/10, s. 23) söz edilmiştir. Edirneli Şevkî, yeşil yaprakların arasında gördüğü narenci, çivit mavisi renkli denizde bulunan sarı renkli nilüfer çiçeğine benzetmiştir. Renk ilgisinin esas olduğu beyitte yeşil yapraklarla deniz, narenc ile de sarı renkli nilüfer arasında bir teşbih ilgisine yer verilmiştir:

Dün yeşil yaprak içinde nazar idüp gördüm

Nîlgûn bahrde nîlûfere benzer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 19)

Osmanlı toplumunda Yahudiler, sarı renkli sarık sarmaktadırlar (Bozkurt, 2014, s. 29). Şevkî, bu duruma telmihte bulunmuştur. Şair, narenci turuncuya yakın sarı rengi sebebiyle başına safran sarısı destar sarmış Yahudi çocuğu teşbihiyle karşılaşmıştır. Beyitte bir kez daha hem şekil hem de renk ilgisine dayanan bir benzetmeye yer verilmiştir:

Elhak insâf Yehûdî beççe olmasayidi

Giymez idi başa destâr-ı muza'fer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Bir sonraki beyitte yine şekil ve renk münasebeti esastır. Osmanlı minyatür sanatında ve bilhassa bahçe tasviri yapılırken diğer tabiat unsurlarıyla birlikte, meyve ağaçlarına da yer verilmesi söz konusudur (Çavdar, 2020, s. 46). Beyitte yaprakla yeşil levha, narencle aslan başı arasında bir benzerlik kurulmuştur. Narenc, bir nakkaş edasıyla, muhtemelen boyalarını eritmek suretiyle, bir kez daha yaprağın yeşil levhasına aslan başı bulunan bir resim nakşetmiştir. Beyitte turuncu ve yeşil renklerin hâkimiyeti dikkati çekmektedir:

Levha-i sebzine berkün yine nakkâşâne

Hall ile kelle-i şîr itdi musavver nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Narenc, muhtemelen henüz çiçek hâlindeki şekli ve rengi itibariyle gümüş renkli bir gemi; limon ise, altın sarısı bir deniz olarak tasavvur edilmiştir. Narencin amacı, limon bahçesini baştanbaşa yetkisi altına almaktır. Beyitte "bahr-i zerrîn" ile "bâg-ı lîmon-geh", "keştî-i sîmîn" ile de "nârenc" arasında leff ü neşr sanatı vardır:

Bahr-i zerrînde nice keştî-i sîmîn tondur

Bâg-ı lîmon-gehini tutmaga yek-ser nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Kasidelerde nesibden sonra gelen bir girizgâh beyti yer alır (Aydemir, 2002, s. 152). Bu bağlamda, Edirneli Şevkî'nin kasidesinin 14. beyti girizgâhtır. Beyitte narencin rengi hüsn-i talil yoluyla izah edilmiştir. Buna göre narenc, Sultan II. Bâyezid'e övgüde bulunduğu için omzuna sırmalı kumaştan yapılmış bir elbise giydirilmiştir. Şair, burada sırmalarla işlenmiş kaftanların padişahlar tarafından birine hediye edilmesi manasındaki hil'at (kaftan giydirmek) hadisesine (Küçükbaşçı, 2020, s. 707) göndermede bulunmuştur:

Egnine câme-i zer-beft geyürmezdi cihân

Olmasa hazret-i 'ulyâyâ senâ-ger nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Kasidenin 15 ilâ 27. beyitler arası medhiye bölümüne ayrılmıştır. Edirneli Şevkî, II. Bâyezid'i "cömertlik bağının meyvesi" ifadesiyle methetmiştir. Hoş kokulu bir meyve olan narenc dahi kokusunu sultanın kereminden almıştır. Beyitte narencin güzel kokusu hüsn-i talil yoluyla izah edilmiştir:

Bâyezid ibni Mehemed semer-i bâg-ı sehâ

Ki meşâmından alır bûy behey her nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Güneş, Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin narenc için kullandıkları benzetme unsurlarından biridir (Bayram, 2007, s. 221). Felek, II. Bâyezid'in güzelliğinin bağında hor görülmüş bir limondur. Buna mukabil, güneş de onun celâlinin kubbesinde bulunan yuvarlak bir narenc'tir. Şair, memdûhun ne kadar kudretli bir kimse olduğunu anlatmak için felekle limon, güneşle narenc arasında teşbih ilgisi kurmuştur. Edirneli Şevkî, bu beyitte de şekil ve rengin esas olduğu benzetmelere yer vermiştir:

Ey felek bâg-ı cemâlünde muhakkar lîmû

Vey güneş tâk-ı celâlünde müdevver nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Narenc, memdûhun manevi hasletlerinin bağının hâsılını yazmakta, yani onun güzel niteliklerini methetmektedir. Bunun için de cıvayı altın divitin içine konulacak mürekkep olarak hazırlamaktadır. Beyitte, Osmanlılar döneminde bazı mürekkeplerin hazırlanmasında cıva kullanılmasına (Derman, 2006, s. 47) ve değerli divit çeşitlerinden altın divite (Derman, 1994, s. 451) atıf yapılmıştır. Beyaz narenc çiçeklerinin arasından görünen meyveler, şairde böyle bir tahayyüle yol açmış olsa gerektir. Edirneli Şevkî, beyitte esasen bu kasideyi yazmaktaki amacının II. Bâyezid'i övmek olduğunu ifade etmiştir:

Zer devât içre mürekkeb düzüben sîm-âbı

Hâsıl-ı bâg-ı kemâlâtını yazar nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Bir daire hâlinde oluşturulan bezmde tek bir kadeh bulunmaktadır. Kadehin, önce çemberin başındaki kişiye takdim edilip nihayetinde yine ona sunulmasına "devr" adı verilmektedir (Bahadır, 2013, s. 178). Narencin acı bir meyve oluşu, Edirneli Şevkî tarafından farklı bir tahayyülle anlatılmıştır. Buna göre narenc, II. Bâyezid'in bezmindeki devir esnasında onun düşmanlarının gurur kadehi içtiğini görmüştür. Dolayısıyla yüzünü ekşitmiş ve acı diller vermiştir. *Acı diller vermek* ifadesi, hem acı sözler söylemek (Tanyeri, 1999, s. 9) manasındadır hem de narencin kabuk kısmının acı bir tatta olmasını karşılamaktadır:

Devr-i bezmünde 'adû câm-ı gurûr içdiğüçün

Ekşidüp yüzünü virdi acı diller nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Sultan II. Bâyezid'in meclisine bir yetim gibi ve yeşil yaprağıyla gelen narenc, yer öpüp ona hizmet edeceğini bildirmek için sultanın önünde başını yere koymuştur. Beyitte, Osmanlılar döneminde padişahların meclisinde diğer birçok unsurun yanında, meyvelerin (Yerasimos, 2002, s. 28) ve bu arada elbette narencin de yer almasına atıf söz konusudur. Ayrıca padişahın huzurunda etek öpülerek temennada bulunulmasına da (Esad Efendi, 1979, s. 59) gönderme yapılmıştır:

Berg-i sebz ile yetîmâne gelüp meclisüne

Yir öpüp hudmetün önünde kodı ser nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Narencin memdûhun cennet kokulu sohbetine gelecek yüzü yoktur. Çünkü o, sarılık hastalığına yakalanıp aşağılanmıştır. Şair, narencin rengini böyle bir tahayyülle anlatmayı tercih etmiştir. Beyitte sarılık hastalığının tespitinde kullanılan ve renk benzerliğinden dolayı, adını narenç kelimesinden alan, “ateşin çok yükselmesi” manasındaki “narenci” ifadesine (Yurdakök, 2004, s. 234) göndermede bulunulmuştur:

Sohbet-i huld-i meşâmuna ne yüz ile gelür

Yarakan renciyile oldı muhakkar nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Narenç, padişahın elini öpmek hevesiyle bağrını hasret ateşlerine yakmaktadır. Beyitte, hüsn-i talil sanatından istifade edilerek narencin rengi böylesi bir tasavvurla anlatılmıştır:

Dest-bûsun hevesi devletine irmeg için

Bağrını hasret ile odlara yakar nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 20)

Klâsik Türk şiirindeki bazı beyitlerden anlaşıldığına göre, geçmiş dönemde meyveler meze olarak da kullanılmıştır (Öztoprak, 2006 s. 569). Şairler, bir kısım şiirlerinde elmayla ilgili ay (Deniz, 2006, s. 584), narence dair ise, güneş (Deniz, 2006, s. 591) teşbihlerine yer vermişlerdir. Edirneli Şevkî'ye göre ay ve güneş, ancak II. Bâyezid'in bezminin mezeleri olabilir. Bu durumda ay, gümüşten bir elma, parlak güneş de narenç olmaya münasıptir. Şairin renk ve şekil benzerliğinden yola çıkarak kurguladığı atmosferde memdûhun yüceltilmesi amaçlanmaktadır:

Yaraşur bezm-i safâ-bahşına nukl için ola

Sib-i sîmîn meh ü hurşid-i münevver nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Osmanlı saray mutfağında altın görünüm kazanmaları için bakır, cıva ve altın yaldızlı işlemlerle kaplanan, aralarında tencerelerin de bulunduğu, gereçler kullanılmıştır (Olğaç, 2020, s. 30). Kasidede narençle ilgili ilginç bir teşbih de şekil ve renk benzerliği sebebiyle, yaldızlanmış bir tencereye benzetilmesidir. II. Bâyezid'in cömertliği bir mutfak olarak tahayyül edilmiştir. Narenç, memdûhun cömertlik mutfağının misafirlerini ağırlamak için yaldızlı tencerede safran sarısı renginde bir yemek pişirmektedir. Burada, Osmanlı saray mutfağında çok kullanılan baharatlar arasında safranın yer almasına (Yerasimos, 2002, s. 30) ve narenç şerbetine de (Tabîb İbn-i Şerîf, 2017, s. 138) gönderme vardır:

Keremün matbahı mihmânların ağırlamaga

Bişürür dik-i mutallâda muza'fer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Memdûhun lütfunun neşe veren kokusunu isteyen narenç, gündüz vakti gül bahçesinde güneşe benzeyen kandilini yakmaktadır. Beyitte, narenç hem şekli hem de rengi sebebiyle kandille ilişkilendirilmiştir. Narencin, memdûhun “bûy-ı safâ-bahş”ını (neşe, huzur veren kokusunu) talep etmesi ifadesiyle portakal kabuğu yağı (Sarı ve Tuğ, 2009, s. 81) gibi hoş kokulu bir yağa telmih yapılmış olmalıdır:

Gündüzün gün gibi kandil yakup gülşende

Lutfunun bûy-ı safâ-bahşını ister nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Memdûhun terbiyesinin tesiri kuru değneğe dokunacak olsa o değnek serviden mamûl minber çubuğu hâline gelir; narenç ise o minberin ucu olur. Edirneli Şevkî, aralarında camilerin de bulunduğu mimarî

eserlerin süslemelerinde servinin ve narenc gibi meyve ağaçlarının kullanılmasına (Demiriz, 1979, s. 28) telmihte bulunmuş olmalıdır:

Çûb-ı huşke ger iriše eser-i terbiyetün

Çûb-ı minber ola serv ü ser-i minber nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Edirneli Şevkî, aşağıdaki beyitte narenc çiçeklerine işaret etmiştir. Şairin ifadesiyle II. Bâyezid'in bahar rüzgârına benzeyen lütfu, gül bahçesinin kapısına ulaşırsa beyaz çiçekler açan narenc, kırmızı gül bitirecektir. Beyitte memdûhun ihsanıyla olmaz görünenin dahi mümkün hâle geleceği ifade edilmiştir:

Der-i gülistâna ire bâd-ı bahâr-ı lutfun

Bitüre râst-ı draht gül-i ahmer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Devam eden beyitte, II. Bâyezid'in cömertliği, çimenlik ve yeşil deniz teşbihleriyle karşılanmıştır. Narenc; renk ve şekil açısından altın kaplı sedefe, muhtemelen içindeki çekirdekler de ıslak inciye teşbih edilmiştir:

Bahr-i ahdar ki sehânun çemenidür anda

Gösterür zer sedef içre dürer-i ter nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Kasidenin 28. beyti tegazzüle girizgâh (Aydemir, 2002, s. 155) beytidir. Edirneli Şevkî, hem narenc şarabına (Tabîb İbn-i Şerîf, 2017, s. 370) hem de sarhoş bir kimsenin sürekli aynı şeyleri söyleyip durmasına göndermede bulunmuştur. Bu kısmın son beytinde şair, gece bezmde halis şarap içtiği için narencin kendisinin şeker saçan şiiirini tekrar ettiğini söylemiştir. Şair, böylece tegazzül bölümünde söyleyeceği gazelin şeker tadında olduğunu tedai ettirmiştir:

Zer kadehden gice bezmünde mey-i nâb içüben

İtdi bu şîr-i şeker-rîzi mükerrer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Kasidenin 29 ilâ 35. beyitler arası tegazzül bölümüdür. Sevgilinin boyu, çam fıstığı ağacına; çenesi ise, narenc teşbih edilmiştir. Şair, bu benzetmeyi çam fıstığı dalından narenc meyvesinin bitmesinin tuhaf olduğu ilgisıyla ortaya koymuştur:

Zekanında bitürür kâmet-i dilber nârenc

Kim görüpdür bitüre şâh-ı sanavber nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Sevgili, gül yanaklı ve fidan boylu bir güzeldir. Şair, ona seslenerek sümbülün güle dost, narencin ise eş olduğunu söylemiştir. Burada narenc, bir ağaç olarak sevgilinin boyuyla, narenc ağacının hoş kokulu çiçekleri de onun gül yüzüyle ilişkilendirilmiş görünmektedir:

Ey 'izâr-ı gül-i zîbâ güle hem-dem sümbül

Vey nihâl-i kadd-i bâlâ güle hem-ser nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Edirneli Şevkî, gözyaşlarıyla limon, bağrındaki yaralarla da narenc arasında bir teşbih ilgisi kurmuştur. Şair, limonla gözyaşları arasındaki münasebette şekil benzerliğinden yola çıkmıştır. Bağrındaki yaralarla narenc arasındaki benzerlikte ise, hem şekil hem renk ilgisinden istifade etmiştir:

Gözümün katreleri kursasıdır her lîmû

Bağrımın dâğları nüshasıdır her nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Narenç, şairin sarı benzinden bir avuç altın ödünç almak için her gün başvuran bir kişi durumundadır. Edirneli Şevkî, narencin rengini böylesi bir hüsn-i ta'lille anlatmayı tercih etmiştir:

Borçlu olmaz sararur benzi diyü gün yok kim

Karz almaya yüzümden bir avuc zer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Sevgilinin çenesi, şekil ve renk ilgisine dayanılarak elmaya, narencin dalı -şekil benzerliği sebebiyle- hem bir hırsızın eline hem de darağacına benzetilmiştir. Narenç, bir hırsız gibi dilberin elmaya benzeyen çenesine el uzattığı için darağacına teşbih edilen dala, üstelik de başından asılmıştır:

Zekanun sîbine uğrı gibi el sunmasadı

Dâr-ı şâh üzere asılmazdı nîkûser nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Âzer, Hz. İbrahim'in babası olup put ve putperestlikle ilişkilendirilmiştir (Tümer, 1991, s. 316). Edirneli Şevkî'nin tahayyülüne göre sevgili, güzelliğinden dolayı Âzer'in putu gibidir. Âzer kelimesi, ateş manasını da hatırlatacak şekilde kullanılmış, böylelikle sarı yüz ve narençle renk açısından ilgi kurulmuştur. Narenç de şair gibi sevgilinin bezminin âşığı olduğu için benzi sararıp durmaktadır:

Sararup geçdüğü benzi bu durur bencileyin

Bezmünün 'âşıkıdır ey büt-i âzer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 21)

Edirneli Şevkî, bir sonraki beyitte âşıkların birbirlerine narenç göndermeleri âdetine (Cengiz, 2010, s. 215) telmihte bulunmuştur. Sevgiliye narenç redifli gazel göndermesini bu âdetle ilişkilendirmiştir:

Gönderürsem n'ola sen dilbere nârence gazel

Gönderür 'âşıkı ma'şûkına ekser nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Fahriyeye girizgâh bölümü (Aydemir, 2002, s. 155), 36. ve 38. beyitler arasındadır. Ayrılık dikeniyile bağı delinen narenç, bu durumu zamanın hükümdarına, yani adına kaside kaleme alınan II. Bâyezid'e şikâyet edeceğe benzemektedir:

Deleli süzen-i hicrân ile bagrın senden

Dâver-i devre şikâyet ide benzer nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Narenç, devrin padişahının bezmine saçmak için altın sarısı rengindeki eteğini mücevherle doldurmaktadır. Beyitte, bezmi süsleyen meyveler arasında narencin de olduğuna, aynı zamanda padişah başta olmak üzere, devlet büyüklerinin çeşitli hediyelerle ihsanda bulunmalarına işarette bulunulmuştur:

Dâver-i devr ki bezmine nisâr itmeg için

Toldurur dâmen-i zerrîni gevher nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Edirneli Şevkî, memdûhunu "cömertlik bostanının servisi, cihan padişahlarının saygını" ifadeleriyle tavsif etmiştir. Narenç, onun mehtaba benzeyen gönlünden haber vermektedir. Herhalde içinde servi ve narenç ağaçlarının bulunduğu mehtaplı bir gece, şairde böylesi bir tasavvura yol açmıştır:

Serv-i bostân-ı kerem hazret-i şâhân-ı cihân

Reng-i meh-tâb zamîrinden ider haber nârenc

(Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Edirneli Şevkî, 39. ve 40 beyitleri arzihâl bölümü olarak düzenlemiştir. Şair, bu iki beyitte birinci teklik şahıs ağzından içinde bulunduğu sıkıntılı durumu dile getirmiştir. Padişaha seslenerek onun huzurunda acılarını söyleyecek olsa saf şarabın kan yutacağını, narencin kederleneceğini söylemiştir:

*Husrevâ bezm-i huzûrunda disem acılarım
Kan yuda bâde-i sâf ola mükedder nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Narenc, şairi gam bezminde zayıf ve ağlayıp inleyen bir hâlde görünce bir insan gibi içi acıyıp ona merhamet edecektir. Edirneli Şevkî, narencin kabuk kısmının acı bir tatta olmasına atıfta bulunmuştur:

*Bezm-i gamda beni bu veche görüp zâr u nizâr
Âdemî-vâr içi acıyup esirger nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Kasidenin fahriye bölümü, 41. ve 42. beyitler arasındadır. Edirneli Şevkî, kendi hikâyesini “bela, felaket kıssası” ifadesiyle tanımlamıştır. Narencin kendisi gibi hoş söz söyleyebilen bir şair olsa, muhakkak onun öyküsünü dillendireceğini söylemiştir. Şevkî, aslında narenc redifiyle bir kaside yazmasının sebebinin kendi hüznünlü hikâyesini anlatmak olduğunu ima etmiştir:

*Dir idi kıssa-i âsîbümi fi'l-cümle eger
Olsa Edirneli Şevkî gibi hoş-gûy u sühanver nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Narenc, eğer ruhu bulunan biri olsa, tıpkı şair gibi, II. Bâyezid'in övgüsünü yapacaktır. Kuvvetle muhtemel, şiirini turuncu kâğıda yazacaktır. Edirneli Şevkî, bir manada böyle bir kaside kaleme alarak narenci konuşan, hareket eden bir kimliğe büründürdüğünü ifade etmiştir. Şair, ayrıca Osmanlılar döneminde kullanılan turuncu renkli kâğıtlara da (Yazır, 1974, s. 193) atıf yapmıştır:

*Câm yokdur ki benüm gibi diye midhatüni
İde nârencî varak üzre muharrer nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Edirneli Şevkî, kasidesinin 43-44. beyitler arasını dua kısmı olarak düzenlemiştir. Şairin tasavvuruna göre, doğunun padişahı olan güneş, zamanın güzeline feleğin taze bahçesinden her sabah narenc sunmaktadır. Beyitte, narenc hem şekil hem de renk benzerliği düşünüldüğünde güneşe teşbih edilmiş olmalıdır:

*Tâ ki her subh suna şâhid-i eyyâm eline
Bâg-ı ser-sebz-i felekden şeh-i hâver nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Bahtını bir güzele benzeten Edirneli Şevkî, padişahın bezmini bir bahçeye teşbih etmiş, narenci de orayı süsleyen bir unsur olarak zikretmiştir. Şair, kasidesini II. Bâyezid'in bir güzel olarak tavsif ettiği bahtının yüzünün gülmesi duasıyla bitirmiştir. Şevkî, tebessümle nar meyvesi arasında ilgi kurarak açılmış bir narla ağız, içinden görünen tanelerle de dış arasında bir ilgiye yer vermiştir:

*Şâhid-i bahtunun olsun yüzi handân çü enâr
Bâg-ı bezmine nice kim vire zîver nârenc* (Durmuş ve Canım, 2018, K. 2, s. 22)

Sonuç

Çalışmada, her üçü de hem XVI. asır şairlerinden hem de Edirneli olan Nazmî, Revânî ve Şevkî tarafından yazılan “nârenc” redifli şiirler değerlendirilmiştir. Edirneli Nazmî ve Revânî, “narenc” redifli

gazeller yazarken Edirneli Şevkî, redifi “narenc” olan bir kaside kaleme almıştır. Nazmî, gazelini “fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlât” kalıbıyla yazmıştır. Revânî'nin gazelinin vezni, “fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün” şeklindedir. Edirneli Şevkî ise, kasidesinde “fâ’îlâtün (fe’îlâtün) fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün” kalıbını tercih etmiştir. Gazeller 5’er, kaside ise 44 beyittir.

Edirneli Nazmî, narencle ilgili “nar, ateş, kor, âşığın aşk ateşiyle yanmış gönlü, kızıl göz/köz, nar renginde veya kırmızıya yakın turuncu elbise giydiği için kendisine dilber denilen kimse” ifadelerine yer vermiştir. Şaire göre nazik bir güzel, turuncu renkli narin bir kaftan giyecek olsa narencilerin çoğunun ona öykünmesi kaçınılmazdır. Narenc, Osmanlılar döneminde bezmin meyvelerle tezyin edilmesine atfen, gazelde şarap meclisine güzellik katan bir unsur olarak da yer bulmuştur. Edirneli Nazmî, gazelde teşbih, teşhis, hüsn-i ta’lil, iştikak ve şibh-i iştikak gibi sanatların anlatım gücünden istifade etmiştir.

Bir diğer Edirneli şair Revânî, narenc için “âşık, âşığın sararmış yüzü, sevgilinin gerdanına âşık olup hastalanan ve ateşler içinde yanan bir kimse, üzerine âşığın sarı yanağının yansımaları düşen gözyaşları, sevgilinin altın düğmeleri” ilgilerine yer vermiştir. Şair, Edirneli Nazmî’de olduğu gibi, narencin sohbet meclisinin öğelerinden oluşuna da atıf yapmıştır. Revânî, gazelinde teşbih, teşhis, hüsn-i ta’lil vb. edebî sanatlarla yer vermiştir.

Edirneli Şevkî'nin “nârenc” redifli kasidesinin ilk 13 beyti nesib, 14. beyti girizgâh, 15-27. beyitler arası medhiye, 28. beyti tegazzüle girizgâh, 29. ve 35. beyitleri tegazzül, 36. ve 38. beyitler arası fahriyeye girizgâh, 39. ve 40. beyitler arzihâl, 41. ve 42. beyitler fahriye, 43.-44. beyitler de dua bölümüdür. Narenc, ağırlıklı olarak nesib olmak üzere, kasidenin her bir bölümünde farklı ilgiler içinde söz konusu edilmiştir.

Buna göre şair, nesib bölümünde narenci, daha çok teşbih ve teşhis sanatlarından istifade ederek tasvir etmiştir. Telmih, leff ü neşr, hüsn-i ta’lil vb. yararlanılan diğer edebî sanatlardır. Şevkî'nin tasavvurlarına göre narenc; “Tûr dağındaki ağaçtan yüzünü gösteren, Hz. Musa gibi tavrı sergileyen; şahane zümrüt tahtına oturmak için oturacağı yere altınla işlenmiş döşek seren; dal çocuğunu büyülemek için safran renkli bir varak yazıp ağaca asan; altın madeni olduğu hâlde zarar eden kimse; yeşil levhaya benzeyen yapraklara turuncu-sarı renkli aslan başı çizen nakkaş; başına yeşil sarık sarmış bir Seyyit; başında safran sarısı destar bulunan Yahudi çocuğu” durumundadır. Aynı zamanda da “yıldız benzeyen çiçekleri bulunan bir ağaç; zümrüt rengindeki dalıyla bir köşk; üzerindeki meyveleriyle altın bir kadeh; meyvelerinin şekliyle kanatları yapraktan olan ve havada dönüp duran bir güvercin; dalın, dirseğinden bileğine kadar olan kısmını dağlamak için istifade ettiği bir vasıta; denize benzeyen yeşil yaprakların arasında yüzen sarı bir nilüfer; çiçeklerinin rengi ve şekliyle altın sarısı limon denizini hükümü altına alan gümüş bir gemi”dir.

Methiyeye girizgâh beytinde narencin rengi, hüsn-i talil yoluyla Sultan II. Bâyezid’i methettiği için sırmalı kumaştan yapılmış elbise giydirilmesine bağlanmıştır. Methiye bölümünde, sultanın övgüsü ekseninde, narencle ilgili tasvirlerle devam edilmiştir. Narenc; “hoş kokusunu sultanın ihsanına borçlu olan bir meyve; gökte padişahın celâlinin kubbesinde yuvarlanan ve onun meclisine ancak meze olabilecek kıymetteki güneş; memdûhun bahar rüzgârına benzeyen lütfuyla çiçek açacak olan ağaç; altın kaplı sedef ve onun içinde bulunan ıslak inci” olarak düşünülmüştür. II. Bâyezid’in terbiyesinin etkisiyle kuru değneğin serviden yapılmış minber çubuğuna, narencin de minberin ucuna dönme ihtimalinden de söz edilmiştir.

Edirneli Şevkî, methiye kısmında narençe ilgili; “altın divitteki cıva mürekkeple II. Bâyezid’in övgüsünü kaleme alan; hükümdarın bezmindeki devir esnasında onun düşmanlarının gurur kadehi içtiğini görüp yüzünü ekşiten; sultanın meclisine yeşil yaprağıyla bir yetim gibi gelen, yeri öpüp ona hizmet edeceğini bildirmek için önünde başını yere koyan; sarılık hastalığına yakalanıp aşağılandığı için onun cennet kokulu sohbetine gelecek yüzü olmayan; padişahın elini öpmek hevesiyle bağrını hasret ateşlerine yakan; misafirler için sultanın cömertlik mutfağındaki yaldızlı tencerede safran sarısı bir yemek pişiren; hükümdarın lütfunun neşe veren kokusunu istediği için gül bahçesinde gündüz vakti kandil yakan” tasavvurlarına yer vermiştir.

Kasidenin tegazzüle girizgâh olan beytindeki tahayyüle göre narenç; gece, memdûhun bezminde altın kadehten halis şarap içtiği için şairin şeker tadındaki şiirini tekraren okumaktadır. Tegazzül bölümünde, narenç, tabii olarak “sevğilinin çenesi, boyu, yüzü” gibi güzellik unsurlarıyla ilişkilendirilmiştir. Diğer taraftan, “bir hırsız gibi onun elmaya benzeyen çenesine el uzattığı için başından darağacına benzeyen dala asılan; şairin sarı benzinden bir avuç altın ödünç almak için her gün başvuran kimse; sevğilinin bezmine duyduğu aşkla benzi sararan âşık” olarak da tasavvur edilmiştir. Şair, bu bölümde aynı zamanda narençe âşığın bağrındaki yaralar arasında ilgi kurmuş ve âşıkların birbirine narenç göndermeleri âdetine telmihte bulunmuştur.

Fahriyeye girizgâh bölümünde narenç; “ayrılık dikeniyile bağı delinip bu durumunu hükümdara şikâyet edeceğe benzeyen; padişahın bezmine saçmak için altın sarısı rengindeki eteğini mücevherle dolduran; onun mehtaba benzeyen gönlünden haber veren kimse” kimliklerinde resmedilmiştir.

Edirneli Şevkî, arzihâl bölümünde narençe dair; “şairin acılarını duysa saf şarap için kan yutup kederlenecek, hâlini görünce de içi acıyıp merhametle dolacak kimse” ilgilerine yer vermiştir.

Fahriye bölümünde narenç; “kendisi gibi hoş söz söyleyebilen bir kimse olsa, mutlaka Şevkî'nin hikâyesini dillendirecek; ruhu bulunsa tıpkı kendisi gibi, muhtemelen turuncu renkli kâğda II. Bâyezid'in övgüsünü yazacak bir şair” olarak takdim edilmiştir.

Kasidenin dua bölümünde doğunun padişahı olan güneşin zamanın güzeline feleğin taze bahçesinden her sabah narenç sunduğu söylenmiştir. Ayrıca padişahın bir bağa benzeyen bezmini süsleyen unsurlar arasında narençin de yer alması duasında bulunulmuştur.

Narenç, redif olduğu üç şiir ekseninde, müşterek unsurlar bulunmakla birlikte, daha ziyade birbirinden farklı tahayyüllerle ele alınmıştır. Elbette gazelle kasidenin farklı nazım şekilleri olmasından dolayı, Edirneli Şevkî'nin kasidesinde narençe dair daha fazla tahayyül yer almaktadır. Bununla birlikte narenç, üç şiirde fidanı, dalı, yaprakları, çiçekleri, meyvelerinin rengi, şekli, kokusu gibi hemen her yönüyle ve farklı edebî sanatların imkânlarından yararlanılarak türlü tasavvurlarla tasvir edilmiştir.

Kaynakça

- Akarsu, Ş. (2022). *Dövme Sanatı (Tattoo) ve Deri*. Ankara : İKSAD Publishing House Yayınları.
- Averbek Doğan, G. (2017). *Edirneli Nazmî Divânı*. c. 1. Amerika Birleşik Devletleri : CreateSpace Publishing Platform.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî Divânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (26.12.2021).

- Avşar, Z., & Cengiz, A. (2017). "Divan Şiirinde Nilüferin Kozmik Seyri". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 12/5: 61-72.
- Aydemir, Y. (2002). "Türk Edebiyatında Kaside". *bilig*, 22: 133-168.
- Bahadır, S. C. (2013) *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları
- Bayram, Y. (2007). "Klasik Türk Şairlerinin Gözüyle Meyveler". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2/4: 220-227.
- Bozkurt, Ö. F. (2014). *Osmanlı İmparatorluğunda Gayrimüslimlerin Kıyafet Düzenlemeleri (XVI-XVII. Yüzyıllar)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Cengiz, O. (2010). *14-15. Yüzyıl Divânlarında Mutfak Kültürü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Ceylan, Ö. (2005). "Taşranın Altın Çiçeği Safran". *Osmanlı Araştırmaları XXVI Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-II*, 147-162.
- Çavdar, H. T. (2020). *Osmanlı Minyatürlerinde Saray Hayatı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Çelik, M. F. (2015). "Klâsik Şiirde Bâdem". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 14 : 47-66.
- Çetin, K. (2014). *Divan Şiirinde Kaside Nesiblerinin Yansımaları ve Anlatım Teknikleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Çınar, M. (2004). "16. Yüzyıl Divan Edebiyatında Bahçe Tasviri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 149-158.
- Çöplüoğlu, F. (2008). "Nedim Divanı'nda Meyveler". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/5, 376-398.
- Demirel, H. G. (2000). *Nefî Divânı'nda Tabiat*. (Yayımlanmamış doktora tezi). T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Deniz, S. (200). "Meyveli Teşbihler". *Meyve Kitabı*. (Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 579-597.
- Derman, M. U. (1994a). "Divit". *DİA*, c. 9, İstanbul: TDV Yayınları, 450-451.
- Derman, M. U. (2006b). "Mürekkep". *DİA*, c. 32, İstanbul: TDV Yayınları, 46-47.
- Demiriz, Y. (1979). *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme I Erken Devir (1300-1453)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Dikmen, M., & Çetin, K. (2012). "Klâsik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları". *bilig*. 61: 71-98.
- Durmuş, T. I., & Canım, R. (2018). *Edirneli Şevkî Divanı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?o> (26.12.2021).
- Elmalı'lı Yazır, M. H. (2000). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*. (Sadeleştirenler: Yakup Çelik-Necat Kahraman). Ankara: Sefa Yayıncılık.
- Erdoğan, K. (1989). *Fuzuli Divanı'nda Kozmografya ve Tabiat*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adana: T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, A. (2018). "Klasik Türk Şiirinde Tasavvufî Açıldan Tûr-i Sînâ". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. Özel Sayı 4: 197-210.
- Ertuğ Tarım, Z. (2007). "Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Eğlence ve Meclis". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 4/1: 1-15.

- Erünsal, İ. E. (2008). «Revânî ». *DİA*. c. 35. İstanbul : TDV Yayınları, 30-31.
- Erünsal, İ. E. (2014). « Revânî (d. ?/? - ö. 930/1523-24) divan şairi (Divan/Yazılı Edebiyat/16. Yüzyıl/Anadolu-Osmanlı-Türkiye) ». <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/revani> (22.02.2023).
- Esad Efendi. (1979). *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadîme)*. (Açıklamalarla Sâdeleştiren: Yavuz Ercan). İstanbul : Tercüman 1001 Temel Eser.
- Göre, Z. (2021). “Bir Meyveden Daha Fazlası: Limon/Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Tespiti ve Anlam Çerçevesi”. *Littera turca Journal of Turkish Language and Literature*, 1/5: 1250-1274.
- Gülhan, A. (2008). “Divan Şiirinde Meyveler ve Meyvelerden Hareketle Yapılan Teşbih ve Mecazlar”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 3/5: 345-375.
- Gündoğdu, T. (2021). *Azmîzâde Hâletî Divânı'nda Tabiat Unsurları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Malatya: T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Harmancı, M. E. (2006). “Klasik Türk Şiirinde Üzüm”. *Meyve Kitabı*. (Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 107-127.
- Karacı, T. (2004). *Revânî Divânı'nın Tahlihi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde : T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Kazan Nas, Ş. (2020). “Güneşin Meyvesi “Turunç’un Klâsik Türk Şiirine Yansıması”. *Antalya Kitabı Antalya’da Doğa ve Medeniyet -3-*, Konya: Palet Yayınları, 449-42.
- Keskin, N. İ. (2006). “Meyve”nin Anlam Çerçevesi”. *Meyve Kitabı*. (Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 599-626.
- Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Sümerbank Yayınları.
- Köksal, M. F. (2002). « Orjinal Bir Şair : Edirneli Nazmî ve Divân'ına Yeni Bakışlar ». *bilig*. 20 : 101-123.
- Köksal, M. F. (2004). «Edirneli Nazmî'nin Yayımlanmamış Türkî-i Basît Şiirleri ». *TÜBAR*. XV : 63-82.
- Köksal, M. F. (2013). “Edirneli Şevkî, Yusuf (d. ?/? - ö. ?/?) divan şairi (Divan/Yazılı Edebiyat/Başlangıç-15. Yüzyıl/Anadolu-Osmanlı-Türkiye)”. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-yusuf> (26.12.2021).
- Küçükaşcı, M. S. (2020). “Kaftan”. *DİA*. c. EK-1. Ankara: TDV Yayınları, 707-709.
- Merçil, E. (2010). « Taht ». *DİA*. c. 39. İstanbul: TDV Yayınları, 434-436.
- Olğaç, M. S. (2020). *Osmanlı Saray Mutfağı*. Lisans Semineri. Konya: Türkiye Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Araştırmaları.
- Özkan, M. (1994). « Edirneli Nazmî », *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. c. 10. İstanbul : TDV Yayınları, 450-451.
- Özkan, M. (1997). « Edirneli Nazmî ve Türkî-i Basît Hareketi ». *İlmî Araştırmalar*. 5 : 233-246.
- Özçalık, M. (2017/10). “Lotus Çiçeğinin Farklı Kültürlerdeki Önemi ve Peyzaj Tasarımında Kullanımının İrdelenmesi”. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 22-28.
- Öztoprak, N. (2006). “Meyve İle İlgili Âdetler”. *Meyve Kitabı*. (Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 563-578.
- Saral, G. (2017). *16. Yüzyıl Divanlarında Mutfak Kültürü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Sarı, N., & Tuğ, R. (2009). *Derviş Mehmed Neşati Yağı Tıbbî Yağlar Üzerine Bir Risale*. İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları.

- Sefercioğlu, N. (2008). "Meyve Redifli Gazeller". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 3/5: 321-344.
- Tabîb İbn-i Şerîf. (2017). *Yâdigâr 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf*. (Transkripsiyon: Orhan Sakin, Yahya Okutan, Doğan Koçer, Mecit Yıldız). (Sadeleştiren: Orhan Sakin). (2. Baskı). İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanyıldız, A. (2015). «Necâtî ve Revânî Dîvânlarındaki Mükerrer Gazeller Üzerine », *HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ*, 1 : 10-24.
- Tökel, D. A. (2015). "Divan Şairi Soruyor: Bizim Elmalara Ne Oldu?". *Türk Dili Dergisi*,764 : 38-44.
- Tümer, G. (1991). "Âzer". *DİA*, c. 4. İstanbul: TDV Yayınları, 316-317.
- Uzunçarşılı, İ. (2004). "Osmanlılar'da Nakîbü'l-Eşraflık". *Marife*, yıl: 4, 3: 431-438.
- Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0> (26.12.2021).
- Yazır, M. B. (1974). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli. II. Kısım*. (Neşre Haz.: Ecz. Uğur Derman). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.
- Yerasimos, S. (2002). *Sultan Sofraları 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı YAŞANTI*. (Çizimler: Belkis Taşkeser). İstanbul: YKY Yayınları.
- Yıldırım, A. (2004/1). "İslam'ın Tabiat Anlayışı ve Divan Şiirine Yansımaları". *İlmî Araştırmalar* : 155-173.
- Yıldız, M. (2014). «Osmanlı Hasbahçelerinin Sultanı : Sultaniye Hasbahçesi ». *Bellekten*. 78/282, s. 547-597.
- Yurdakök, M. (2004). "Tuhfe-i Mübârizi'de çocuk hekimliği bilgileri". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 233-236.